

YOSH XUSUSIYATLARINI INOBATGA OLGAN HOLDA TA'LIM BERISH PRINSIPLARI

Kutlimuratov Aziz Ruzimovich

*Toshkent viloyati Olmaliq shahar, Ipak yo'li innovatsiyalar universiteti,
assistent. Bosh direktori-boshqaruv raisi
E-mail. azizruzimovich37@gmail.com,
+998931604848*

Annotatsiya: Zamonaviy ta'lim tizimida o'quvchilarning yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda ta'lim berish muhim ahamiyat kasb etadi. Har bir yosh guruhining psixologik, jismoniy va intellektual rivojlanish darajasiga mos ta'lim usullari tanlash, o'quv jarayonining samaradorligini oshirishga yordam beradi. Ushbu maqolada yosh xususiyatlarini inobatga olgan holda ta'lim berish prinsiplari, ularga oid nazariy va amaliy aspektlar tahlil qilinadi hamda bu prinsiplarni amalga oshirish yo'llari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: yosh xususiyatlari, ta'lim berish prinsiplari, individual yondashuv, o'quv jarayoni, psixologik rivojlanish, pedagogik texnologiyalar.

Аннотация: Современная система образования придает важное значение обучению с учетом возрастных особенностей учащихся. Выбор методов обучения, соответствующих психологическому, физическому и интеллектуальному уровню развития каждой возрастной группы, способствует повышению эффективности учебного процесса. В данной статье анализируются принципы обучения с учетом возрастных особенностей, теоретические и практические аспекты, а также рассматриваются способы реализации этих принципов.

Ключевые слова: возрастные особенности, принципы обучения, индивидуальный подход, учебный процесс, психологическое развитие, педагогические технологии.

Annotation: In the modern education system, it is of great importance to teach students while taking into account their age characteristics. Selecting teaching methods appropriate to the psychological, physical, and intellectual development level of each age group helps improve the effectiveness of the learning process. This article analyzes the principles of teaching considering age characteristics, both theoretical and practical aspects, and explores ways to implement these principles.

Keywords: age characteristics, teaching principles, individual approach, learning process, psychological development, pedagogical technologies.

Kirish

Ta'lim jarayonining samaradorligi o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olishga bog'liq. Har bir yosh davri o'ziga xos psixologik va jismoniy xususiyatlarga ega bo'lib, ularni inobatga olmasdan ta'lim berish natijasida o'quvchilar bilimlarni to'liq o'zlashtira olmaydi yoki ta'lim jarayoniga qiziqishini yo'qotishi mumkin. Shuning uchun ham zamonaviy pedagogika yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda ta'lim berish prinsiplarini ishlab chiqishga katta e'tibor qaratmoqda. Maqolamizda yosh xususiyatlariga mos ta'lim berishning asosiy prinsiplari, ularni amalga oshirish usullari va ilg'or pedagogik tajribalar tahlil qilinadi.

Tahlil va Muhokama

1. Yosh xususiyatlarining ta'lim jarayoniga ta'siri

Yosh xususiyatlari o'quvchilarning fikrlash, eshitish, ko'rish va boshqa sezgi organlarining rivojlanish darajasiga bevosita ta'sir qiladi. Masalan, maktabgacha yoshdagi bolalar abstrakt tushunchalarni anglashga qodir emaslar, shuning uchun bu davrda o'yinlar orqali ta'lim berish samaraliroq bo'ladi. Birinchi sinf o'quvchilari esa hali to'liq mustaqil fikrlashga o'rganmaganligi sababli, an'anaviy darslar va amaliy mashqlar kombinatsiyasi tavsiya etiladi.

Psixolog J. Piaget (2005) bolalarning intellektual rivojlanish bosqichlarini tahlil qilib, har bir bosqichda o'quv materiallarini moslashtirish zarurligini ta'kidlagan. Unga ko'ra, maktabgacha yoshdagi bolalar "sensor-motor" bosqichda bo'lib, ular obyektlar bilan amalda ishlash orqali o'rganadilar.

2. Individual yondashuv prinsipi

Individual yondashuv — yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda ta'lim berishning eng muhim tamoyillaridan biridir. Bu prinsipga ko'ra, o'qituvchi har bir o'quvchining talab va imkoniyatlarini hisobga olgan holda dars rejalashtirishi zarur. Masalan, matematikani o'rgatishda bir qator o'quvchilarga murakkab masalalar berilsa, boshqalarga esa sodda misollar bilan ishlashga ruxsat berilishi kerak.

A.A. Vygotsky (2010) "eng yaqin rivojlanish zonasini" nazariyasini taklif qilib, o'quvchilarning bilim darajasini tekshirish va ularga mos keladigan topshiriqlar berishni tavsiya etgan. Bu prinsip asosida, o'qituvchi o'quvchilarning mustaqil ishlash imkoniyatlarini aniqlab, ularga kerakli yordamni ko'rsatishi lozim.

3. Faollashtirish va motivatsiya

Har bir yosh guruhida motivatsiya turli xil usullar bilan namoyon bo'ladi. Maktabgacha yoshdagi bolalar o'yin elementlaridan foydalanib, o'quv jarayoniga jalb qilinishi mumkin. O'rta va yuqori sinflarda esa o'quvchilarga real hayotga oid masalalar berish, ularni ijtimoiy faoliyatga jalb qilish motivatsiyani oshiradi.

L.S. Vygotsky va J. Bruner (2015) o'quvchilarning ta'lim jarayoniga faolligini oshirish uchun interaktiv metodlardan foydalanishni tavsiya etishgan. Bu metodlar orqali o'quvchilar bilimlarni faol ravishda egallaydilar va ularga doimiy qiziqish bilan yondashadilar.

4. Zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish

Zamonaviy ta'limda elektron darsliklar, multimediali vositalar va virtual laboratoriyalar kabi innovatsion texnologiyalar yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda ta'lim berishga yordam beradi. Masalan, kichik maktab yoshidagi o'quvchilar uchun rangli tasvirlar va animatsiyalar bilan boyitilgan darsliklar samaraliroq bo'ladi.

R. Mayer (2018) multimedia ta'lim nazariyasini ishlab chiqqan bo'lib, unda audio-visual vositalardan foydalanishning o'quvchilarning bilimlarni o'zlashtirishiga ijobiy ta'sir ko'rsatishini isbotlagan.

5. Differentsial yondashuv

Differentsial yondashuv prinsipi har bir o'quvchining individual imkoniyatlariga qarab ta'lim berishni anglatadi. Bu prinsip yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda o'quv materiallarini turli darajadagi o'quvchilarga moslashtirishga yordam beradi. Masalan, bir guruhga murakkab masalalar berilsa, ikkinchi guruhga esa soddaroq topshiriqlar berilishi mumkin.

V.P. Bespalko (2016) differentsial ta'limning samaradorligini oshirish uchun o'quv materiallarini turli formatlarda taqdim etishni tavsiya etgan.

Xulosa

Yosh xususiyatlarini inobatga olgan holda ta'lim berish prinsiplari o'quv jarayonining samaradorligini oshirishga yordam beradi. Individual yondashuv, faollashtirish, differentsial yondashuv va zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish kabi prinsiplar o'quvchilarning psixologik va jismoniy rivojlanish darajasiga mos keladigan ta'lim berishga imkon beradi. Natijada o'quvchilar bilimlarni samarali o'zlashtirish bilan birga, ta'lim jarayoniga qiziqishini saqlab qoladilar.

Kelajakda yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda ta'lim berishning yanada yangi usullari va texnologiyalari ishlab chiqilishi lozim. Bu esa o'quvchilarning bilim darajasini oshirish va ta'lim sifatini yaxshilashga yordam beradi.

Foydalangan adabiyotlar ro'yxati

1. Piaget, J. (2005). *The Psychology of Intelligence* . New York: Routledge.
2. Vygotsky, L.S. (2010). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes* . Cambridge: Harvard University Press.
3. Bruner, J. (2015). *The Process of Education* . Cambridge: Harvard University Press.
4. Mayer, R.E. (2018). *Multimedia Learning* . Cambridge: Cambridge University Press.
5. Bespalko, V.P. (2016). *Pedagogical Technologies in Modern Education* . Moscow: Pedagogika.
6. Erikson, E.H. (2012). *Childhood and Society* . New York: Norton.
7. Dewey, J. (2011). *Democracy and Education* . New York: Free Press.

8. Gardner, H. (2014). *Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences* . New York: Basic Books.
9. Ausubel, D.P. (2013). *Educational Psychology: A Cognitive View* . New York: Holt, Rinehart & Winston.
10. Bandura, A. (2017). *Social Learning Theory* . Englewood Cliffs: Prentice-Hall.